

Nataša Kozomora*
Filozofski fakultet
Univerzitet u Novom Sadu

UDK: 811.163.41'37:811.161.1
DOI: 10.19090/gff.v48i1-2.2402
Originalni naučni rad

KONCEPTUALIZACIJA ZAVISTI U SRPSKOM I RUSKOM JEZIKU

Ovaj rad bavi se kontrastivnom analizom koncepta zavist / *зависть* u srpskoj i ruskoj lingvokulturi. U radu se primenjuju metodi lingvokonceptološkog pristupa u kognitivnoj lingvistici. Cilj rada je da se utvrde kognitivna obeležja dela koncepta, verbalizovanog u asocijacijama izvornih govornika srpskog i ruskog jezika na lekseme-nominateure koncepta, kao i da se utvrde sličnosti i razlike u konceptualizaciji zavisti u dvema lingvokulturama.

Ključne reči: koncept, kognitivno obeležje, asocijativno polje, asocijacija, srpski jezik, ruski jezik, zavist, зависть.

1. UVOD

Zavist je predmet proučavanja različitih društvenih disciplina, kao što su psihologija, sociologija, filozofija, etika, lingvistika. Predstavlja neprijatnu emociju usmerenu na osobu kod koje opažamo da poseduje ono što mi nemamo, a za čime čeznemo (Trebješanin, 2000: 546). U psihologiji se u ruskoj i srpskoj literaturi određuje kao socijalno-psihološki fenomen, koji predstavlja složenu emociju, ali može da bude i svojstvo ličnosti. U krajnjem obliku zavist dovodi do mržnje, zlobe prema tuđem uspehu i želje za njegovim padom (Meshcheriakov, & Zinchenko, 2002: 144). Strukturu zavisti čine subjekat zavisti (onaj koji zavidi), objekat zavisti (onaj kome zavide) i predmet zavisti (ono čemu se zavidi). Zavist uključuje mrežu negativnih emocija prema njenom objektu, a uzrok je prednost objekta u odnosu na subjekat u dostignućima različitih oblasti.

U proučavanju emocija autor Z. Milivojević ističe usku povezanost zavisti sa emocijama mržnje, ljubomore i prezira (Milivojević, 2005: 386–390). Ona može da bude ispoljena i u pozitivnom smeru, kada služi kao motivator za postizanje sopstvenog uspeha, bez ispoljavanja negativnih emocija ili želja prema objektu zavisti. U sociološkim istraživanjima zavist se dovodi u vezu sa društvenim raslojavanjem, socijalnom nejednakošću koja se doživljava kao nepravda i izaziva zavist (Beskova, 2018: 3). Želja za posedovanjem predmeta zavisti javlja se kao

* natasa.kozomora@ff.uns.ac.rs

posledica osećaja inferiornosti u odnosu na objekat zavisti (Milivojević, 2005: 382). Sa etičkog aspekta zavist se posmatra kao negativan, neprijateljski odnos prema uspehu, popularnosti i boljem položaju drugog lica. Subjekat zavisti narušava „zlatno pravilo” moralnosti (Beskova, 2018: 3–5). U literaturi se obično izdvajaju dve vrste zavisti: otvorena, kada subjekat zavisti direktno izražava negativan odnos prema objektu zavisti i zatvorena, koja je složeniji fenomen i predstavlja suzdržavanje ispoljavanja negativnog odnosa prema objektu zavisti zbog svesti o nepoželjnosti same emocije u društvu. U ruskoj literaturi sreće se i podela na crnu i belu zavist. Crna zavist definiše se kao najnegativniji oblik manifestacije zavisti, praćen jakim negativnim emocijama sa tendencijom vršenja zlonamernih aktivnosti u cilju uništenja uspeha, radosti i postignuća drugih ljudi. Bela zavist je socijalno prilagođen oblik zavisti koja je izvor motivacije za postignućem, pokretač napretka (Rozenova, 2014: 31–32).

U savremenim kognitivnolingvističkim istraživanjima emocije se posmatraju kao sastavni deo koncepta i vrlo često predstavljaju motivaciju misaonih procesa, za razliku od tradicionalnog pristupa lingvističkom proučavanju emocija koji razdvaja emocionalno od racionalnog i prema kojem je jezik usko povezan sa mislima, dok emocije samo dodaju sekundarna značenja, često fakultativna za njegovo razumevanje. Sadržina koncepta gotovo uvek je prožeta i određenim emocionalnim sadržajem. Put ka proučavanju čovekovih emocija je sam jezik, koji ih nominuje, opisuje, kategorizuje, klasifikuje i formira sredstva za njihovu direktnu ili indirektnu manifestaciju. Jezik formira emocionalnu sliku sveta predstavnika određene lingvokulture (Shakhovskii, 2009: 20–23).

U konceptualizaciji emocija važno je razlikovanje primarnih i sekundarnih emocija. Kod primarnih emocija preovladavaju neposredni doživljaj i osećanja, kao što su strah, bes, radost i dr. One ne predstavljaju intelektualnu ocenu određenog stanja stvari kao lošeg ili dobrog za subjekat, već neposredni osećaj da je ono takvo. Sa druge strane, sekundarne emocije su motivisane intelektualnom ocenom situacije kao željene ili neželjene, a među njima su nada, gnev, očaj i dr. (Apreŝian, 1995: 370).

2. ASOCIJATIVNO POLJE LEKSEMA ZAVISTI I ЗАВИСТЬ

U ovom radu analizira se konceptualizacija zavisti u srpskoj i ruskoj lingvokulturi na materijalu verbalnih asocijacija. U analizi se primenjuje kognitivnosemantički pristup u istraživanju koncepta, koji se razvio u okviru voronješke lingvokonceptološke škole Z. D. Popove i I. A. Sternjina. Prema ovom metodu u kognitivnoj lingvistici jezik je sredstvo pomoću kojeg se dolazi do

sadržine koncepta kao jedinice mišljenja. Uređeni skup koncepata u svesti čoveka formira njegovu konceptosferu. Putem kognitivne interpretacije sadržine značenja jezičkih jedinica (leksičkih ili frazeoloških) koje verbalizuju koncept, dolazi se do njegove sadržine (Sternin & Popova, 2005: 7). Pošto se u istraživanju koncepta polazi od semantičke analize jezika koji ga verbalizuje, konceptologija primenjuje sve metode savremene semasiologije: analizu rečničkih definicija, komponencijalnu analizu, psiholingvističke metode (Sternin & Karasik, 2008: 34).

2. 1. LEKSIKOGRAFSKI OPIS LEKSEMA ZAVISTI I ЗАВИСТЬ

Semantička obeležja u rečničkim člancima deskriptivnih rečnika predstavljaju opštepoznate i osnovne elemente značenja lekseme, koji su u istraživanjima i oceni leksikografa određeni kao najvažniji. Uključivanje leksikografskih definicija u analizu verbalnih asocijacija je važno jer će verbalne asocijacije pokazati da li su semantičke realizacije koje su određene kao primarne u deskriptivnim rečnicima zaista takve i u svesti govornika određenog jezika i da li su sve sekundarne realizacije značenja lekseme prisutne i u savremenoj svesti govornika.

U srpskom jeziku leksema *zavist* definiše se kao ‘osećanje pakosti, zavidljivosti izazvane tuđim uspehom, srećom, zloba’ (Rečnik srpskoga jezika, 2011). Predstavljena definicija ukazuje da se zavist klasifikuje, pre svega, kao osećanje (pakosti i zavidljivosti) i da je za razumevanje značenja lekseme važan uzrok tih osećanja, a to su tuđa sreća i uspeh. Zavist se definiše i zlobom, što znači da je ona u emocionalnoj komponenti zavisti primarna.

U ruskom jeziku (*Толковый словарь русского языка*, 2010) leksema *зависть* definiše se kao ‘чувство досады, вызванное благополучием, успехом другого’ ‘osećanje besa, izazvano tuđim blagostanjem i uspehom’. Primarna emocija zavisti je bes, dok se diferencijalna sema odnosi na uzrok zavisti, a to je tuđi uspeh. Već u leksikografskom definisanju vidi se da postoji razlika u doživljaju zavisti među govornicima srpskog i ruskog jezika, a ogleda se u emocijama i osećanjima koja su dominantna u njenoj sadržini. U srpskom jeziku to su pakost i zloba, a u ruskom bes. Dalja analiza asocijativnog polja pokazaće da li su i u kojoj meri date emocije i osećanja, kao i sekundarna semantička obeležja, prisutni u savremenoj svesti govornika ruskog i srpskog jezika, a pružiće i širu sliku konceptualizacije zavisti od one koju pružaju deskriptivni rečnici.

2. 2 SEMANTIČKI OPIS VERBALNIH ASOCIJACIJA

Korpus ovog istraživanja čine asocijativna polja za lekseme-stimuluse *zavist* i *зависть* u srpskom i ruskom jeziku. Izvor za građu čine asocijativni rečnici srpskog (Asocijativni rečnik srpskoga jezika, 2005) i ruskog jezika (*Русский ассоциативный словарь*, 1994¹). U analizu asocijativnog polja lekseme-stimulusa *zavist* u srpskom jeziku uključene su 532 reakcije, a u analizu asocijativnog polja lekseme-stimulusa *зависть* 177² reakcija. Asocijativno polje lekseme *zavist* u srpskom jeziku sadrži i reakcije koje se semantički odnose na koncept *zavisnost*. Radi se o grešci u upotrebi paronima *zavist* i *zavisnost*. S obzirom na to da *zavist* i *zavisnost* predstavljaju odvojene koncepte, ove reakcije nisu predmet analize³. Asocijativno polje lekseme-stimulusa *зависть* u ruskom jeziku takođe sadrži reakcije koje se semantički odnose na koncept *зависимость*, ali u značajno manjoj meri u odnosu na srpski jezik⁴. U tumačenju semantičke veze stimulusa i reakcije analiza se oslanja na metode I. A. Sternjina i A. V. Rudakove u istraživanju psiholingvističkog značenja reči (2011). Prema njima se asocijacije posmatraju kao jezičke reprezentacije semantičkih komponenata reči-stimulusa. Reakcije koje su bliske po semantici grupišu se u jednu semu, a zbir javljanja reakcija koje čine jednu semu predstavlja učestalost njene aktualizacije u asocijativnom polju (Sternin & Rudakova, 2011: 145). U daljem tekstu, polazeći od asocijativnog polja srpskog

¹ U radu je korišćen elektronski oblik asocijativnog rečnika-tezaurusa na stranici <http://thesaurus.ru/dict/>.

² Iako se za relevantno kognitivističko istraživanje asocijativnog polja smatra da u analizu treba da bude uključeno 500 ispitanika, istraživanja G. A. Čerkasove pokazala su da asocijativno polje i sa 100 ispitanika sadrži pet najučestalijih reakcija, koje se sa povećanjem broja ispitanika ne menjaju. Ovo znači da analiza asocijativnog polja sa manje od 500 ispitanika može da pruži relevantne podatke o sadržini koncepta. S druge strane, prema N. V. Ufimcevoj, kada je broj ispitanika 500, može da se govori o asocijativnoj normi jezičke svesti (prema Ufimseva–Rudakova–Sternin & Debrenn, 2016: 7–8).

³ U pitanju su sledeće reakcije: *droga* 84, *bolest* 27, *alkohol* 9, *cigarete*, *narkoman* 8, *porok* 5, *ljubav* 4, *heroin*, *narkomanija*, *nevolja*, *od droge*, *užas* 3, *zavisnost*, *zatvor*, *nezavisnost*, *nezavist*, *ovisnost* 2, *alkohola*, *alkoholizam*, *beg*, *beda*, *grickanje noktiju*, *droge*, *duvan*, *igla*, *koga*, *kokain*, *kocka*, *kriza*, *ludilo*, *marihuana*, *mreža*, *nemaština*, *nepunoletstvo*, *nesamostalnost*, *nesloboda*, *od nečega*, *od nekoga ili nečega*, *od poroka*, *opaka bolest*, *podređen*, *potčinjen*, *roditelji*, *savršen seks*, *slatkiši*, *slina*, *starost*, *tvist*, *tripovi*, *homo zavisnost* 1. Ukupno ih je 195.

⁴ U pitanju su reakcije: *от родителей* 3, *от кого-либо*, *от кого-то*, *от мамы*, *от себя*, *о компьютере* 1. Ukupno ih je 8.

jezika, biće predstavljena semantička klasifikacija asocijacija na lekseme-stimuluse *zavist* (srp.) i *зависть* (rus.).

Zavist je ljudska osobina (*ljudi 10, čovek 2, čoveka, osobina, zavidan čovek 1 // других, его, знакомый, Ирина, качество, Лариса, человека, человеческое качество 1*).

Osoba koja zavidi poseduje niz negativnih ljudskih osobina: *zloba 73, pakost 33, pohlepa 11, mana 6, loša osobina 5, slabost 4, sujeta 3, ego, inat, laž, loš čovek, ograničenost, pokvarenost, zao 2, bezobrazluk, dvoličnost, egoizam, iskompleksirano, iskompleksiranost, koristoljublje, loš karakter, nadmenost, nemoć, nesigurnost, ohola, opak, opakost, patetika, podlost, podmuklost, primitivizam, cinik, cicija, škrtost 1 // злость 7, корысть 4, злоба 3, подлость 2, бесы, и злость, жадный, жестокость, ложь, мразь, наглость, плохое качество, скупость 1*.

Zavist predstavlja skup različitih negativnih emocija i osećanja:

- ljubomora: *ljubomora 108*
- mržnja: *mržnja 38, prezir 4 // ненависть 8, ненавидеть 2*
- bes: *bes 5, ljut, srdžba 1*
- neprijatnost: *gorčina, jed, neprijatnost, nezadovoljstvo 2, izjedanje, jeza, nervoza, uznemirenost, užasnuće 1*
- tuga: *tuga 3, očajanje // горе 1*
- sramota: *стыд 1*

Zavist se ocenjuje negativno: *zlo 30, loše 10, nesreća 7, glupost 3, loša, ružno 2, grozno, kazna, mrzim zavist, najgore, najveće zlo, ne, ne treba, ne valja, negativno, nepotrebno, nezdravo, nikada, nisko, ništa, nula, odvratnost, opasna, prokletstvo, prolazno, propast, šteta 1 // плохо 9, нехорошо 2, вред, гадость, говно, злая, зло, лучше не надо, мразь, не надо, недостаток, неловкость, несносна, нечто нехорошее, плоха, плохая штука, плохое, проклятая, страшная, это плохо 1*.

Zavist se fiziološki manifestuje na licu: *oči 3, bez osmeha, namrgođenost, namrštena 1 // взгляд 1*.

Određene boje su simbol zavisti: *zeleno 8, crveno, zelen, žuto 3, crno, zelena 2, ljubičasto, zelena boja 1*

U ruskom jeziku idiomi crna zavist ‘черная зависть’ i bela zavist ‘белая зависть’ imaju posebno značenje i ustaljenost u upotrebi⁵ : *черная* 52, *белая* 8, *черный* 3, *черная* и *белая* 1

Predmet zavisti: *novac* 4, *pare* 2, *bogatstvo*, *zlo+novac*, *kiselo*⁶, *moć*, *na nešto loše*, *na šta?*, *nakit*, *ocene*, *uspeh*, *za uspeh*, *haljina* 1 // *власть*, *деньги*, *к деньгам*, *машина* 1

Subjekat ili objekat zavisti: *komšija* 2, *deca*, *dečje gluposti*, *drug*, *drugarica*, *Katarina*, *komšiluk*, *nad nekim*, *njihov*, *Nataša Bekvalac*, *prijatelj*, *prijatelja*, *prijateljica*, *Slobodan* 1 // *друга* 2, *врагов*, *к подруге*, *к птицам* 1

Zavist je greh: *greh* 5, *lenjost*, *nerad* 1 // *великий грех*, *грех* 1

Zavist može da se ocenjuje i pozitivno: *korist* 6, *ćar* 1

Zavist uključuje želju za nečim: *želja* 5, *prevelika želja* 1

Zavist je uzročnik loših međuljudskih odnosa: *neprijateljstvo*, *svađa* 2, *nesloga* 1

Завист се концептуализује кроз метаfore⁷:

- ZAVIST JE TERET: *pečenje*, *teret*, *teskoba* 1
- ZAVIST JE ŽIVO BIĆE UNUTAR ČOVEKA: *zmija* 1 // *дикая* 3, *будить*, *лютая*, *мерзкая*, *съедает* 1
- ZAVIST JE PROTIVNIK U BORBI: *ubija* 1 // *гложет* 3, *дергает*, *колючая*, *крах*, *обламывается* 1

Zavist je više karakteristična za ženske međuljudske odnose: *žena* 2, *žene* 1 // *женская*, *женщина*, *женщины* 1

Zavist je česta: *uvek*, *česta* 1

⁵ O razlikama u konceptualizaciji zavisti u ruskom i srpskom jeziku v. Poglavlje 3 (str. 5–6).

⁶ Reakcija *kiselo* 1 odnosi se na frazeologizam *kiselo grožđe* (Matešić, 1982: 174) koji označava nešto nedostižno, a zavist je često usmerena na nešto što subjekat zavisti nije ostvario ili ne poseduje.

⁷ O metaforama u konceptualizaciji zavisti u ruskom jeziku v. Volkova, 2013: 55–61.

Uzrok zavisti: *posledica bola* 1 // *от злости* 1

Zavist je potreba: *potreba* 1

Zavist je porok: *порок* 2

Precedentni tekst: *доброта*⁸, *Сальери*⁹ 1

Zavist može da bude različitog intenziteta: *большая* 2

Zavist uključuje poređenje: *сравнить с кем-либо* 1

Može da bude otvorena i zatvorena: *скрытая* 1

Uključuje i želju za osvetom: *месть* 1

3. KOGNITIVNA INTERPRETACIJA SEMANTIČKIH KOMPONENATA KONCEPTA ZAVIST / ЗАВИСТЬ

Na osnovu utvrđenih semantičkih obeležja može da se dođe do elemenata konceptualizacije i kognitivnih obeležja zavisti u srpskoj i ruskoj jezičko-kulturnoj zajednici. Ova kognitivna obeležja odnose se na aktuelnu sadržinu svesti govornika dvaju jezika. U srpskoj jezičko-kulturnoj zajednici u asocijativnom polju koncepta *zavist* najzastupljenija su kognitivna obeležja zavisti kao negativne emocije i osećanja (33%), negativne ljudske osobine (32%)¹⁰, i negativne ocene zavisti u društvu (14%). Zavidna osoba u srpskom jeziku i kulturi poseduje niz negativnih osobina, a to su: zloba, nadmenost, pohlepa, slabost, niske umne sposobnosti, drskost, škrtost, bezobrazluk, dvoličnost i patetičnost. Najzastupljenija osobina je zloba (65%)¹¹. Zavidna osoba može da ima i određeni izraz lica. Ona je obično namrštena. U asocijativnom polju postoji i reakcija *oči* 3 koja isto povezuje zavist

⁸ Reakcija se odnosi na naslov priče A. Kazakova *Zavist u доброта*. Preuzeto 24. avgusta 2023, sa http://www.postklau.ru/publ/nravy_i_moral/kazakov_anatolij_a_kazakov_zavist_i_dobrota/95-1-0-664.

⁹ Reakcija se odnosi na naslov dela A. S. Puškina *Моцарт и Сальери*. Preuzeto 24. avgusta 2023, sa <https://ilibrary.ru/text/467/p.1/index.html>.

¹⁰ Broj u zagradi predstavlja procenat zastupljenosti datog kognitivnog obeležja u odnosu na ukupan broj reakcija asocijativnog polja koje su predmet ove analize.

¹¹ Broj u zagradi semantičke podgrupe je zastupljenost datog obeležja u odnosu na ukupan broj reakcija semantičke grupe kojoj ono pripada.

sa licem kao delom tela na kojem se vizuelno ispoljava određena emocija. Ova reakcija potiče od mitološke predstave „urokljivih očiju”, prema kojoj su oči nosioci zlobe¹². Među emocijama koje uključuje zavist najzastupljenije su ljubomora (64%) i mržnja (25%), a prisutna je i ljutnja. U srpskoj jezičko-kulturnoj zajednici zavist se posmatra, što je i očekivano, kao negativna osobina i emocija. Međutim, određene reakcije govore o koristi koju ona može da donese (*korist 6, čar 1*). U pitanju je ona zavist koja je motivator sopstvenog poboljšanja, ugledanjem na uspeh drugih. Konceptualizacija zavisti povezana je i sa simbolikom boja, pri čemu je najviše zastupljena zelena boja (61%), a tu su i crvena, žuta, crna i ljubičasta. Takođe, prisutno je i kognitivno obeležje koje potiče od religijske predstave zavisti kao jednog od sedam smrtnih grehova (1%).

Kada se govori o zavisti kao psihološko-socijalnom fenomenu, asocijativna slika uključuje reakcije koje se odnose na subjekat, objekat i predmet zavisti, a karakteristično je da se zavist obično ispoljava u međuljudskim odnosima koji uključuju prisan ili čest kontakt, što potvrđuju reakcije koje se odnose na prijateljstvo i komšiluk. Takođe, interesantno je da se zavist povezuje sa ženskim međuljudskim odnosima više nego sa muškim, što potvrđuje činjenica da se među reakcijama pojavljuju one koje se odnose na žene, dok reakcije koje se odnose na muški pol ne postoje. Predmet zavisti su različite materijalne stvari, ali i uspeh i postignuće. Ona utiče negativno na međuljudske odnose, dovodi do svađe i izaziva neprijateljstvo. Zavist se konceptualizuje i metaforama (0, 93%), kao što su da je ZAVIST ŽIVO BIĆE UNUTAR ČOVEKA, NEPRIJATELJ U BORBI i TERET. Zavist uključuje i želju za nanošenjem zla onom ko je objekat zavisti, a kao osećanje je često prisutno u međuljudskim odnosima.

U ruskoj jezičkoj svesti najzastupljenija kognitivna obeležja asocijativnog polja koncepta *зависть* su crna zavist ‘черная зависть’ (32%), negativna ocena društva (16%), negativna ljudska osobina (14%) i negativna emocija (7%). Za razliku od srpskog, među govornicima ruskog jezika značajno mesto u konceptualizaciji zavisti zauzima njena veza sa idejom svetlosti (Apresian, 1995: 372), odnosno crna zavist kao zavist koja uzrokuje negativne emocije i osećanja i stvara želju za nanošenjem zla objektu zavisti, dok, suprotno, bela zavist predstavlja onu koja motiviše želju za sopstvenim poboljšanjem. Zavist se doživljava i kao negativna ljudska osobina, od čega se 53% asocijacija odnosi na zlobu. Među njima su i osobine pohlepe, škrtosti i drskosti. Fiziološki se zavist takođe manifestuje na licu, kao i u srpskom jeziku, što potvrđuje reakcija *взгляд 1*. Od negativnih emocija

¹² V. Kulišić–Petrović, & Pantelić, 1970: 302 –303.

najzastupljenija je mržnja (83%), a pored mržnje uključeni su i osećanja tuge i sramote (reakcije *горе* 1 i *стыд* 1). Predmet zavisti su obično materijalne stvari i uspeh (2%), a u međuljudskim odnosima, kao i u srpskoj jezičkoj zajednici, javlja se u prisnim i čestim kontaktima, pri čemu može da bude uzrok neprijateljstva. Karakteristična je više za ženske međuljudske odnose. Zavist se konceptualizuje i kroz metafore (8%): ZAVIST JE PROTIVNIK U BORBI I ŽIVO BIĆE UNUTAR ČOVEKA. Uzrok zavisti može da bude zloba (*от злости* 1), zavist je porok (*порок* 2), uključuje poređenje sa nekim (*сравнить с кем-либо* 1), želju za osvetom (*месть* 1) i može da bude otvorena ili zatvorena (*скрытая* 1), što se odnosi na otvorenu manifestaciju osećanja ili njegovo sakrivanje.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na osnovu predstavljene kognitivne interpretacije može da se izvrši uporedna analiza asocijativnih polja dveju lingvokultura. Rezultati istraživanja su pokazali da se osnovna razlika ogleda u centru asocijativnog polja. Najveći broj asocijacija u srpskom jeziku ukazuje na konceptualizaciju zavisti kao negativne crte ličnosti, dok se u ruskom jeziku najveći broj reakcija odnosi na podelu zavisti na crnu i belu zavist. U konceptualizaciji zavisti kao ljudske osobine za srpsku i rusku lingvokulturu zajedničko je da je zloba najdominantnije kognitivno obeležje. U ruskoj jezičko-kulturnoj zajednici prisutne su i pohlepa, škrtost i drskost, a u srpskoj nadmenost, pohlepa, slabost, niske umne sposobnosti, bezobrazluk, dvoličnost i patetičnost. U polju emocija osnovna razlika ogleda se u tome što je u srpskom jeziku jaka asocijativna veza između zavisti i ljubomore, dok se u ruskom jeziku ne pojavljuje reakcija koja ukazuje na ljubomoru, već su prisutne emocije mržnje, tuge i sramote. Predmet i objekat zavisti manifestuju se u obema lingvokulturama vrlo slično. Sličnost se ogleda i u povezivanju zavisti sa ženskim međuljudskim odnosima jer se reakcije koje ukazuju na ovo obeležje javljaju u obama jezicima. Kada je u pitanju konceptualizacija zavisti kroz metafore, oba jeziku ispoljavaju sličnu konceptualizaciju, s tim što je stepen zastupljenosti metafora među asocijacijama nešto veći u ruskom u odnosu na srpski jezik. Takođe, zavist se u ruskom govornom području povezuje sa osvetom, dok se reakcije koje ukazuju na osvetu ne javljaju među govornicima srpskog jezika. U obema jezičkim zajednicama, pod uticajem religijske tradicije, zavist se doživljava kao greh. U ruskom asocijativnom polju ona se povezuje i sa precedentnim tekstovima, što se u srpskom jeziku ne sreće.

Nataša Kozomora

CONCEPTUALIZATION OF ENVY IN SERBIAN AND RUSSIAN LANGUAGE AND CULTURE

Summary

In this paper was performed a comparative analysis of the associative fields of the lexeme-stimulus *zavist* in Serbian and *зависть* in the Russian languages. In the research of the concept was applied a linguistic-conceptual approach. Through the analysis of verbal associations was obtained the actual content of the awareness of the speakers of the two languages about the concept of envy. The results showed that in the Serbian and Russian languages the dominant cognitive feature of the concept of envy is a negative personality trait, which means that envy is seen as a more permanent feature, not a momentary emotion. In the Russian language, the dominant feature is the negative qualification of envy through the conceptual association with the black color black. In the Serbian language the second most common cognitive feature is envy as a negative emotion, and in Russian, envy is in second place as a negative trait, and emotions are in the third place in terms of representation. In both linguistic cultures, the conceptualization of envy also includes a negative evaluation of the term, a connection with the Christian tradition that views envy as a sin, conceptualization through metaphors, color symbolism and the conceptualization of envy as a factor in interpersonal relations, which often occurs in close relationships and between people who are often in contact, and its subject is mainly material and professional achievements.

Keywords: concept, cognitive feature, associative field, association, Serbian language, Russian language, envy.

LITERATURA

- Apresian, I. D. (1995). *Izbrannye trudy*, tom II. *Integral'noe opisanie iazyka i sistemaia leksikografiia* (originalni rad objavljen cirilicom). Moskva: «IAzyki russkoï kul'tury».
- Beskova, T. V. (2018). Problema zavisti v sovremennoï sotsiologumanitarnoi nauke (originalni rad objavljen cirilicom). *World of Science. Pedagogy and psychology*, No 1, Vol 6. Preuzeto sa <https://mir-nauki.com/PDF/40PSMN118.pdf>
- Milivojević, Z. (2005). *Psihoterapija i razumevanje emocija*. Novi Sad: Prometej.
- Rozenova, M. I. (2014). Proektivnye mekhanizmy zavisti (originalni rad objavljen cirilicom). *Vestnik MGOU. Seriiia «Psikhologicheskie nauki»*, 1, 30–40.
- Sternin, I. A., & Popova Z. D. (2005). Osnovnye cherty semantiko-kognitivnogo podkhoda k iazyku (originalni rad objavljen cirilicom). U: Karasik, V. I.,

- Попова З. Д. (2005). U: Karasik, V. I., & Sternin I. A. (ured.) (2005). *Antologija kontseptov*. Tom 1. Volgograd: Paradigma, 7–10.
- Sternin, I. A., & Karasik, V. I. (2008). Kak opisyvat' kontsepty (originalni rad objavljen ćirilicom). U: Karasik, V. I., & Sternin, I. A., (ured.) (2008). *Antologija kontseptov*. Tom 6. Volgograd: Paradigma, 26–35.
- Sternin, I. A., & Rudakova, A. V. (2011). *Psikholingvističeskoe znachenie slova i ego opisanie* (originalno izdanje objavljeno ćirilicom). Lambert.
- Shakhovskii, V. I. (2009). *Īazyk i ěmotsii v aspekte lingvokul'turologii* (originalno izdanje objavljeno ćirilicom). Volgograd: Izdatel'stvo VGPU «Peremena»
- Ufimtseva N. V.–Rudakova, A. V.–Sternin, I. A.–Debrenn M. & Butakova, L. O. Aktual'nye problemy provedeniia i interpretatsii rezul'tatov psikholingvističeskikh ěksperimentov (originalni rad objavljen ćirilicom). U: Rudakova, A. V. (ured.) (2016). *Psikholingvistika i leksikografija*. Voronezh: Istoki, 4–20.
- Volkova, ĪA. A. (2013). Obraznaia sostavliiaushchaia ěmotsional'nogo kontsepta «zavist'» v russkom Īazyke (originalni rad objavljen ćirilicom). *Teoreticheskie i prikladnye aspekty izučeniia rečevoi deiatel'nosti*, Vyp. 1 (8), 55–61.

IZVORI

- Karaulov, ĪU. N. (red.) (1994). *Russkii assotsiativnyi slovar'*. Preuzeto 20. avgusta 2023, sa <http://thesaurus.ru/dict/>
- Kulišić, Š.–Petrović, P. Ž. & Pantelić N. (1970). *Srpski mitološki rečnik*. Beograd: Nolit.
- Matešić, J. (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: IRO «ŠKOLSKA KNJIGA».
- Meshcheriakov, B. G., & Zinchenko, V. P. (2002). *Bol'shoi psikhologičeskii slovar'* (originalno izdanje objavljeno ćirilicom). Sankt-Peterburg: Praim-EVROZNAK.
- Nikolić, M. (ured.) (2011). *Rečnik srpskoga jezika* (originalno izdanje objavljeno ćirilicom). Novi Sad: Matica srpska.
- Ozhegov, S. I., & Shvedova, N. ĪU. (2010). *Tolkovyĭ slovar' russkogo Īazyka* (originalno izdanje objavljeno ćirilicom). Moskva: OOO «A TEMP»
- Piper, P.–Dragićević, R., & Stefanović M. (2005). *Asocijativni rečnik srpskoga jezika* (originalno izdanje objavljeno ćirilicom). Beograd: Beogradska knjiga, Filološki fakultet, Službeni glasnik.
- Trebešanin, Ž. (2000). *Rečnik psihologije*. Beograd: Stubovi kulture.

